

пантів на початку сприяли думці, що комуністи вже не повернуться. Однак подальші злочинні дії фашистів і зростаючий опір Червоної Армії призвели до суттєвих змін у настроях. Реальний вибір був невеликий: фашизм чи радянська влада. В можливість третього варіанту вірила, а відтак і готова була до активних дій дуже незначна частина населення і переважно в одному регіоні.

Якщо порівняти рівень лояльності владі напередодні війни і після її завершення, то слід відзначити, що останній буде значно вищим. Це не означає, що населення перестало критично ставитися до влади, але в повоєнні роки це буде бажання вдосконалити Систему, звільнити її від недоліків, але не позбутися її.

О. Бондар (м. Львів)

Українські національні комітети Дистрикту у боротьбі за збереження своєї національної ідентичності (1941–1942 рр.)

Улітку 1940 р. влада Великого Райху дозволила створення Українського Центрального Комітету (УЦК), як керівного органу Українських допомогових комітетів. На чолі комітету стояв Володимир Кубійович. Український Центральний Комітет поширював свою діяльність на Холмщину і Підляшшя. Крім того українці отримали дозвіл на заснування Українських Освітніх Товариств, які заступили колишні читальні «Просвіти», їх централю становив відділ культурної праці УЦК. У квітні 1941 р. відбулось засідання проводу УЦК. На засіданні були присутні В. Глібовицький, А. Мілянчик, В. Кубійович. Німецькі урядові чинники хотіли отримати в особі українства союзників перед початком нової війни тому виразили готовність піти на певні поступки українцям. Так, у меморіалі від 21 червня 1941 р. УЦК виклав перед урядовцями Райху свої вимоги: дозволити українцям обиратись і бути призначеними в органи адміністрації та самоуправління, дозволити утворення української поліції, надати деяку автономію у вирішенні церковних, культурних і господарських питань в Генерал-Губернаторстві, питань опіки молоді і суспільної опіки. Явна антиукраїнська політика Гітлера після перемог на східному фронті унеможливила реалізацію більшості цих вимог.

Після окупації Східної Галичини німецькими військами УЦК поширив свою діяльність на всю Східну Галичину, яка опинилася на правах Дистрикту в складі Генерал-Губернаторства на чолі з генерал-губернатором Франком. За наполягання УЦК у вересні 1941 р. було створено Український Крайовий Комітет (УКК), що мав такий самий статус, що і УЦК, але був від нього незалежний — на чолі з Костем Паньківським. Основним завданням Українського Крайового Комітету було оформлення політичного життя українців в нових політичних реаліях, вербування українського населення в Німеччину, надання населенню матеріальної та моральної допомоги. Він мав таку організаційну структуру: Голова Українського Крайового Комітету, відділи: Організаційний, Фінансовий, Праці, Жіноча Служба Батьківщині, Комісія у справах надання матеріальної допомоги студентам. УКК проіснував до лютого 1942 р. З лютого 1942 р. УЦК вдалося поширити свій вплив на Східну Галичину.

З вересня 1941 р. по лютий 1942 р. керівництво УЦК організувало конференції Українських допомогових комітетів, з'їзд культурно-освітніх відділів, Лемківську конференцію.

Спільно з УКК ладнали справи полонених, голоду, спричиненого осінніми повеннями, видавничі справи. Справами полонених урядовав Роман Данилевич, боротьбою з голодом, спричиненим повеннями в Передкарпатті та Лемківщині опікувались др. Іван Черкаський, mgr. Ярослав Дзинзира, Кекія Палієв.

Багато енергії треба було вкласти керівникам УЦК у відстоюванні прав на випуск книжок і преси та власну видавничу справу. До часу приєднання Галичини до Генерал-Губернаторства видавництво в Кракові мало монополію на випуск і розповсюдження друкованої продукції. З 5 вересня 1941 р. німці започаткували видання для українців у Львові «Львівські Вісті» і навіть хотіли купити Українське видавництво. Почалась гостра боротьба між урядовими колами Німеччини і УЦК за Українське видавництво. По кількох місяцях тяжких переговорів було досягнуто компромісу: українці не тільки зберегли для себе Українське видавництво, а й поширили його діяльність на Галичину й одержали право створити філію у Львові, розповсюджувати на терені Дистрикту газету «Краківські Вісті», ілюстрований журнал для молоді «Дорога», видавати новий журнал «Наші дні». Натомість редакція «Львівських Вістей» залишалась в руках німців.

З початком березня 1942 р. у Львові почав діяти «Діловий Осередок» УЦК під орудою Паньківського, який водночас був заступником голови УЦК. Львів став фактичним осередком праці УЦК. Керівники УЦК перенесли осідок відділів культурної праці і молоді у Львів. Єдиною організаційною формою були допомогові комітети, їх керівний орган був у Кракові. У цей час в руках українців була зосереджена влада на нижчих її

щаблях — допоміжна поліція Серед найголовніших завдань УЦК в обороні прав українства були масова допомога молоді середніх і вищих шкіл, заснування бурс, гімназій та дитячих садків. Стараннями УЦК станом на 1 серпня 1941 р. в Галичині діяло 10 українських гімназій, 3 учительських семінарії, 3200 українських народних шкіл. Було утворено організацію «Виховні спільноти української молоді», допомагали політичним в'язням, виселеним з Яворівського полігону, робітникам, вивезеним в Німеччину, курували організацію і діяльність Українських освітніх товариств.

Ю. Давиденко (м. Ніжин)

Соціально-політичне та культурне життя на Чернігівщині в період німецької окупації 1941–1943 рр.

Нелегкі випробування випали на долю Чернігівської області в роки окупації (вересень 1941 р. — вересень 1943 р.). Наводячи свої порядки на чужій землі, німецьке керівництво розпочало масовий терор з метою залякування українського суспільства і підпорядкування його своїм інтересам. За період фашистського панування було розстріляно 127 778 мирних жителів, вивезено до Німеччини 60 766 осіб. Безперечно, це була одна із страхітливих сторін німецького «нового порядку». Зазначимо, що досить довгий час завдяки радянській політичній доктрині ми аналізували політику німців на окупованих територіях лише з цього боку. Питання, пов'язані з проблемами відродження національно-культурного та духовного життя Чернігівщини та її регіонів у період окупації, майже не досліджувались і в силу об'єктивних причин не знайшли належного наукового висвітлення. Тому, спираючись на наявні архівні джерела та матеріали періодичної преси того часу, спробуємо відтворити реальну картину національно-культурного життя Чернігівщини у період 1941–1943 рр. Основним моментом, що сприяв відродженню культурного та духовного життя на території окупованої України, стало створення Українських національних рад у Києві та Львові, як органів національно-політичного самоврядування.